

dr hab. Sławomir Patyra, prof. nadzw.
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
w Lublinie

Lublin, 29 sierpnia 2019 r.

1. Włóczyński
2. Kopwa oła Przewora,
Dobrowie
3. Dąbko do tego do dkt
mieszko
Buziekian
prof. dr hab. Zdzisław Witkowski
09.09.2019

Recenzja rozprawy doktorskiej

Pani Marii Anny Kulikowskiej

pt. *Senat Republiki Włoskiej. Powstanie, funkcjonowanie i reformy Drugiej Izby parlamentu*, Toruń 2019, ss. 353,

przygotowanej pod kierunkiem naukowym dr hab. Katarzyny Witkowskiej-

Chrzczonowicz, prof. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu,

(promotor pomocniczy – dr hab. Maciej Serwaniec, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu).

I. Wybór tematu rozprawy, tezy i metodologia

Trafność wyboru tematu recenzowanej rozprawy nie może budzić jakichkolwiek wątpliwości. Problematyka podjęta w dysertacji Pani Marii Anny Kulikowskiej znakomicie wpisuje się w nurt badań poświęconych współczesnym ustrojom państw demokratycznych, zarówno w aspekcie związanym z szeroko pojętym systemem rządów, jak również parlamentaryzmem, stanowiącym tego systemu istotny komponent. Zagadnienia dotyczące funkcjonowania systemu rządów Republiki Włoskiej – zarówno w płaszczyźnie rozwiązań normatywnych, jak i w odniesieniu do kształtującej się z iście włoską spontanicznością praktyki ustrojowej – były i są przedmiotem zainteresowania polskiej doktryny prawa konstytucyjnego, o rodzimej nie wspominając. Doktorantka zauważa i docenia ów dorobek, o czym świadczy poświęcony tej kwestii spory *passus* Wstępu do dysertacji (s. 7). Jednocześnie jednak trafnie konstatuje, że wśród licznych opracowań naukowych poświęconych systemowi konstytucyjnemu i politycznemu Włoch wyraźnie dostrzegalny jest brak opracowania, które kompleksowo odnosiłoby się do statusu ustrojowego Senatu Republiki Włoskiej. Deficyt ów dotyczy nie tylko do dorobku polskiej doktryny, ale jest również udziałem włoskiej nauki prawa konstytucyjnego (s. 7 – 8). Analiza wykazu literatury naukowej, uwzględnionej w pracy przez Doktorantkę – o ile Autorka wykorzystała w tym względzie wszystkie dostępne

zasoby, a taki wniosek należy przyjąć z braku dowodów przeciwnych – wyraźnie to twierdzenie potwierdza, dodatkowo wzmacniając pozytywną ocenę wyboru tematu pracy. Jeśli w następstwie publikacji stanie się ona dostępna szerokim rzeszom Czytelników, niewątpliwie ma szansę z sukcesem wypełnić istotną lukę badawczą w zakresie wiedzy na temat Senatu Republiki, włoskiego parlamentaryzmu, a w szczególności specyfiki przyjętego w tym państwie modelu dwuizbowości.

Nie uprzedzając końcowych wniosków płynących z lektury recenzowanej dysertacji, jako jej największą wartość dodaną postrzegam właśnie bardzo dobrze wyeksponowany przez Doktorantkę wątek modelu dwuizbowości równorzędnej *vel* symetrycznej, która we włoskiej terminologii określana jest – z właściwą tamtejszej kulturze słowa przesadą – mianem *bicameralismo perfetto*. Rozważania Autorki są w tym względzie klarowne, spójne i solidnie oparte na gruntownej znajomości literatury przedmiotu, zwłaszcza przedstawicieli włoskiej doktryny prawa konstytucyjnego i nauk politycznych. Zwracam na to uwagę, gdyż – jak wskazuje Autorka – jedną z inspiracji do badań nad włoskim Senatem stanowiła dla niej krytyka *bicameralismo perfetto*, wyrażana w różnych okresach ewolucji ustroju Włoch przez tamtejszą opinię publiczną, w tym również doktrynę i tzw. elity polityczne. Atutem pracy są przy tym liczne odniesienia do praktyki parlamentarnej, która stanowi wszak „papierek lakmusowy” przyjmowanych rozwiązań normatywnych oraz inspirację dla kolejnych przekształceń systemu. W tym przypadku, ustalenia poczynione przez Doktorantkę dowodzą, że w kwestii modelu dwuizbowości potrafi ona sprawnie zrekonstruować ustrojową rzeczywistość w oparciu o analizę aktów prawnych, poglądów doktryny i doświadczeń praktycznych. Nierzadko podejmuje również próbę zajęcia polemicznego stanowiska względem poglądów, sytuujących się obecnie w tzw. wiodącym nurcie dyskursu nad rolą i miejscem włoskiego Senatu. Prowadzone przez Doktorantkę rozważania prowokują ponadto do przemyśleń na temat ewentualnych przekształceń polskiego bikameralizmu, dalece mniciej doskonałego niż włoski.

Jako zasadniczy cel pracy Autorka wskazała określenie pozycji ustrojowej Senatu w ramach przyjętego w Republice Włoskiej systemu parlamentarnego, jak również określenie, cyt. „najważniejszych cech stanowiących o jego własnej tożsamości” (s. 7). Za kluczowe w tym względzie uznała Doktorantka wykazanie ciągłości instytucjonalnej włoskiego Senatu oraz głównych kierunków reform, jakim Izba ta poddawana była w dotychczasowej tradycji ustrojowej. Niewątpliwie, tak sformułowane założenie badawcze w istotny sposób zdeterminowało również strukturę pracy, o czym będzie mowa w dalszej części recenzji. Jako drugi cel dysertacji Pani Maria Anna Kulikowska wskazała określenie głównych kierunków

włoskich reform ustrojowych, cyt. „mających zwiększyć efektywność funkcjonowania systemu organów państwowych” (s. 8), jak również zakresu oddziaływania ich na status Senatu. Cel ten wyraźnie powiązany został z główną hipotezą badawczą opracowania, zgodnie z którą, cyt. „Parlament Republiki Włoskiej stanął przed wyzwaniem przeprowadzenia gruntownej reformy instytucjonalnej” (s. 8). W istotnym zakresie powinna ona dotyczyć struktury i funkcji Drugiej Izby, co wiąże Autorka ze zjawiskiem postępującej federalizacji Republiki, uwidaczniającej się przede wszystkim w rosnącej roli regionów w procesie prawotwórczym. Nieco na marginesie głównego nurtu tematycznego Doktorantka sformułowała ponadto tezę o niepowodzeniu procesu porządkowania włoskiej sceny politycznej, jako przyczynę jej fragmentaryzacji wskazując instrumentalne posługiwanie się przez polityków prawem wyborczym (s. 8). Zarówno sposób sformułowania celów badawczych, jak i stopień ich realizacji w toku prowadzonych badań oceniam pozytywnie. Na pozytywną ocenę zasługuje również poziom poprawności hipotez i tez pracy oraz ich dalsza weryfikacja na łamach recenzowanej dysertacji.

Zasadniczych zastrzeżeń nie budzi także metodologia pracy. Realizując założone cele badawcze, Doktorantka posłużyła się kilkoma metodami badawczymi, z których za niewątpliwie wiodącą uznać należy metodę formalno – dogmatyczną, bądź - jak określiła to Autorka – dogmatyczno – prawną (s. 8). Na uwagę zasługuje również częste formułowanie ustaleń badawczych w oparciu o metodę systemową, co w mojej ocenie legło u podstaw sukcesu Autorki w rekonstrukcji cech włoskiego modelu dwuizbowości. Krytyczne refleksje wywołuje z kolei nadużywanie w pracy metody historycznej w jej „czystym” ujęciu, bez wyraźnych konotacji prawnych. W konsekwencji, pewne fragmenty rozprawy odbiegają charakterem od pracy prawniczej, dryfując niebezpiecznie w rejony właściwe dla nauk humanistycznych, w szczególności historii politycznej.

II. Struktura rozprawy i jej zakres przedmiotowy

Recenzowana praca składa się z siedmiu rozdziałów, opatrzonych Wstępem i Zakończeniem. Rozdział pierwszy ma charakter retrospektywny i obejmuje analizę genezy oraz ewolucji pozycji ustrojowej Senatu, począwszy od postanowień Statutu Alberyńskiego z 4 marca 1848 r., a skończywszy na reorganizacji ustroju państwa po II wojnie światowej. W kontekście przyjęcia przez Włochy republikańskiej formy państwa, znaczący fragment rozdziału poświęcony został również problematyce ciągłości ideowej i instytucjonalnej

między Senatem „republikańskim” a Senatem z okresu monarchii. Rozdział drugi dysertacji obejmuje zagadnienia najbardziej ściśle związane z jej tematyką, ujętą w tytule opracowania. Autorka analizuje w nim organizację i tryb pracy Senatu oraz miejsce w systemie organów państwowych, w tym również relacje zachodzące pomiędzy dwiema izbami parlamentu, w związku z modelem bikameralizmu. Obszerny fragment rozważań poświęcony został również konstrukcji mandatu senatorskiego oraz miejscu i roli grup politycznych w strukturze obu izb. W rozdziale trzecim Doktorantka koncentruje się na problematyce funkcji ustrojowych parlamentu, ze szczególnym uwzględnieniem mechanizmów partycypacji Senatu w procesie ich realizacji. Kolejny, czwarty rozdział pracy w całości poświęcony został zagadnieniom włoskiego prawa wyborczego, nie tylko w ujęciu *stricte* dogmatycznym, ale również z perspektywy historycznej, obejmującej także regulacje z okresu monarchii. W rozdziale piątym Autorka skupia się natomiast wyłącznie na specyficznej instytucji włoskiego parlamentaryzmu w postaci senatorów dożywotnich, sięgając zarówno do jej historycznego rodowodu, jak również poddając szczegółowej analizie współczesny kształt przyjętych w tym zakresie rozwiązań. Rozdział szósty rozprawy zawiera swoisty bilans dotychczasowej ewolucji pozycji ustrojowej Senatu pod rządami Konstytucji z 1947 r. Autorka prezentuje to zagadnienie szeroko, poddając analizie również nieudane próby reformowania tej instytucji, zmierzające do odejścia od dotychczasowej formuły dwuizbowości równorzędnej. Dysertację wieńczy rozdział siódmy, w którym Autorka powraca do kwestii genezy włoskiego bikameralizmu i jego obecnego kształtu. Inaczej niż w poprzednich rozdziałach, ujęte w tej części pracy reminiscencje historyczne stanowią jedynie punkt odniesienia dla polemicznych uwag Doktorantki względem obecnej we włoskiej przestrzeni publicznej krytyki miejsca i roli Senatu w systemie ustrojowym. Końcowy fragment ostatniego rozdziału pracy poświęcony został analizie wybranych postulatów zmian ustrojowych, zmierzających do usprawnienia włoskiego modelu dwuizbowości.

Każdy rozdział dysertacji inicjuje wprowadzenie, a kończą uwagi podsumowujące, co - biorąc pod uwagę wielowątkowość prezentowanej problematyki oraz fakt, iż tematyka włoskiego Senatu stanowi dla polskiego odbiorcy swoistą *terra incognita* – porządkuje przekaz i ułatwia jego percepcję.

Przedstawiona powyżej struktura pracy budzi też pewne zastrzeżenia, przede wszystkim z uwagi na występujące w niemal każdym rozdziale przenikanie się wątków retrospektywnych i problemów współczesnych. Formuła ta ogranicza komfort poznawczy Czytelnika, zmuszając do szczególnej uwagi i czujnego selekcionowania treści historycznych oraz dotyczących aktualnych rozwiązań ustrojowych. Z drugiej strony, mając na względzie wysoki poziom

erudycyjny prowadzonych przez Autorkę rozważań, wymóg uważnej lektury opracowania nie powinien stanowić dla odbiorcy nadmiernego problemu. Niemniej jednak, mając na względzie ewentualność publikacji rozprawy, proponowałbym rozważenie korekty jej struktury, zmierzającej do bardziej wyrazistego rozdzielenia wątków historycznych od rozważań na temat współczesności. Dotyczy to, m. in. fragmentu rozdziału siódmego (s. 300 – 304), w którym Autorka wraca do analiz dotyczących genezy dwuizbowości. *Nota bene*, sugerowałbym także rozważenie zasadności zachowania rozdziału siódmego w strukturze rozprawy. Stanowi on bowiem swoiste *resumé* ustaleń, poczynionych w poprzednich rozdziałach, co z kolei implikuje szereg powtórzeń, dostrzegalnych zwłaszcza przez Czytelnika, który uważnie przeczytał poprzednie fragmenty pracy. W mojej ocenie, przedstawienia wymaga również kolejność rozdziałów w pierwszej części pracy. Analiza prawa wyborczego do parlamentu (rozdział IV) powinna poprzedzać rozważania dotyczące jego struktury, organizacji wewnętrznej oraz statusu parlamentarzysty (rozdziały II i III). Proponowana zmiana nie tylko pozytywnie wpłynie na logikę wywodu, ale dostosuje również konstrukcję pracy do systematyki Konstytucji z 1947 r., w której przepisy dotyczące sposobu wyboru przedstawicieli (art. 55 – 61) poprzedzają regulacje poświęcone organizacji izb.

III. Uwagi merytoryczne

Rozdział pierwszy, dotyczący genezy i ewolucji Senatu w ujęciu historycznym, nie sprowadza się li tylko do opisu kolejnych etapów rozwoju tej instytucji, ale zawiera także pewne analizy i wnioski Autorki. Różni się zatem od większości tego typu fragmentów rozpraw doktorskich, najczęściej konstruowanych wyłącznie przy użyciu metody deskryptywnej, co niewątpliwie stanowi atut recenzowanej pracy. Jednocześnie, predyspozycje Autorki w kierunku prowadzenia badań historycznych w szerokim znaczeniu skutkują nadmierną - z punktu widzenia celu dysertacji - szczegółowością rozważań dotyczących historii politycznej Włoch. W efekcie, wątek zasadniczy, w postaci genezy i ewolucji Senatu, momentami zanika w powodzi informacji o charakterze ogólnohistorycznym. W mojej ocenie, w ramach przygotowania rozprawy do publikacji, bez szkody dla jej wartości merytorycznej można pominąć kwestie, które znajdują się poza głównym nurtem rozważań, np. problem Trójprzymierza, czy też kolonii włoskich w Afryce (s. 33 – 44). Na łamach tej części pracy Autorka z sukcesem wykazała głębokie zakorzenienie włoskiego modelu dwuizbowości w tradycji monarchicznej, który to wątek pojawia się również w kolejnych rozdziałach opracowania. Szczególnym punktem odniesienia czyniąc

regulacje Statutu Alberyńskiego oraz proces kształtowania się tej instytucji w tzw. okresie przejściowym, trafnie wyeksponowała swoiste *unctim* pomiędzy Senatem w monarchii i Senatem w Republice. Na pozytywną ocenę zasługuje również rzetelnie przeprowadzona przez Doktorantkę rekonstrukcja prac Komisji Konstytucyjnej, z uwzględnieniem kwestii kształtowania modelu bikameralizmu równorzędnego (s. 48 – 49; 58 – 59). Rozważania Autorki prowadzą do jednoznacznej konstatacji, iż obecny model dwuizbowości stanowi trwały element włoskiej kultury ustrojowej. Jest to nie tylko dobry punkt wyjścia do dalszych analiz natury *stricte* dogmatycznej, ale również doniosłe ustalenie badawcze w kontekście celu pracy i weryfikacji jej hipotez.

Rozdział drugi rozpoczyna Autorka od niefortunnego stwierdzenia, cyt. „Parlament Republiki Włoskiej zajmuje nadrzędną pozycję w strukturze naczelnych władz państwa...” (s. 73). Rozumiane wprost mogłoby ono sugerować, iż ustrój Republiki opiera się na zasadzie jednolitości władzy państwowej, co wszak nie jest prawdą, stąd należałoby uzupełnić je komentarzem wyjaśniającym kontekst tej wypowiedzi. Zasadniczą część rozważań ujętych w tej części pracy Autorka poświęciła analizie przepisów kształtujących organizację wewnętrzną i tryb pracy Senatu. Analiza ta została przeprowadzona w sposób gruntowny i rzetelny, ponadto trafnie oddaje specyfikę funkcjonowania Izby, zarówno w odniesieniu do mechanizmów kształtowania porządku obrad (s. 78 i n.), organizacji grup parlamentarnych (s. 107 – 110) oraz struktury i roli organów wewnętrznych, w szczególności Konferencji Przewodniczących Grup Parlamentarnych (s. 110 – 111). Autorka zasadnie podkreśla szczególny charakter analizowanych konstrukcji prawnych, zaznaczając przy tym – z czym również należy się zgodzić – że generalnie nie odbiegają one od standardów europejskich (s. 122). Wskazuje również na istotne znaczenie zwyczaju parlamentarnego, jako czynnika determinującego funkcjonowanie Izby w praktyce, która to konstatacja w obszarze kształtowania prawa parlamentarnego ma wręcz uniwersalny charakter. Niezwykle interesująco jawi się również przeprowadzona przez Doktorantkę analiza miejsca i roli przewodniczącego Izby (s. 100 i n.). W przypadku włoskiego systemu ustrojowego kwestia ta ma szczególnie istotne znaczenie, z uwagi na to, że przewodniczący Senatu jest drugą – po prezydencie Republiki – osobą w państwie, co również oddziałuje na status całej Izby i jej relacje z Izbą Deputowanych. Na pozytywną ocenę zasługuje także analiza statusu senatora. Z drugiej strony, wyraźny niedosyt budzi dość oględne potraktowanie przez Autorkę kwestii skrócenia kadencji parlamentu. Doktorantka poświęca temu zagadniczeniu jedno zdanie (s. 83 : „Kadencja izb może być skrócona przez prezydenta, który zarządza jej skrócenie na wniosek właściwych członków Rządu i za ich kontrasygnatą”), m. in. nie wskazując przesłanek

dopuszczalności zastosowania tej formuły, tymczasem w systemie parlamentarnym jest to problem kluczowy w kontekście określenia stosunków pomiędzy legislatywą i egzekutywą.

Rozdział trzeci rozprawy, w całości poświęcony funkcjom Senatu, ma szczególne znaczenie w kontekście rozważań dotyczących przyjętego we włoskim parlamentarzmie modelu dwuizbowości równorzędnej. Na pozytywną ocenę zasługuje zwłaszcza szczegółowa analiza udziału Senatu w procesie ustawodawczym (s. 127 – 130) oraz ciekawy wątek realizacji przez tę Izbę funkcji wytyczania kierunku politycznego (*funzione di indirizzo politico*), co pozostaje w bezpośrednim związku z poddanym przeze mnie uprzednio w wątpliwość sformułowaniem Autorki o „nadrzędnej pozycji parlamentu”. Współuczestnictwo Senatu w określaniu i aktualizowaniu programu rządowego stanowi również jeden z mechanizmów realizowania przez Izbę funkcji kontrolnej, co trafnie potwierdziły rozważania Doktorantki ujęte zarówno we fragmencie rozprawy bezpośrednio poświęconym temu zagadnieniu (s. 131 – 136), jak i w toku dalszych analiz funkcji kontrolnej (s. 136 – 141). Zastrzeżenia budzą w tym rozdziale pracy dwa zagadnienia. Pierwszym jest kwestia wotum nieufności wobec Rady Ministrów, uchwalanego zwykłą większością głosów (s. 133), która to formuła pozostawiona została przez Autorkę bez jakiegokolwiek komentarza z punktu widzenia mechanizmów racjonalizacji włoskiego systemu rządów. Drugie dotyczy natomiast zastosowanej przez Doktorantkę terminologii w odniesieniu do instytucji pytań do premiera i pozostałych członków rządu (s. 140). Sformułowanie *question time*, użyte w tytule podrozdziału, nie jest uniwersalnym zwrotem językowym. Ma zastosowanie jedynie w obszarze brytyjskiej kultury prawnej oraz posiada „swojskie” odpowiedniki w innych kulturach (np. *Aktuelle Stunde* w Bundestagu). Co najważniejsze, nie jest też oficjalną nazwą tej instytucji we włoskim parlamentarzmie; stąd najlepszym rozwiązaniem byłoby w tym wypadku posłużenie się w tytule podrozdziału określeniem „pytania z natychmiastową odpowiedzią”, które zresztą stosuje Autorka z powodzeniem w toku wywodów szczegółowych.

Abstrahując od uprzednio poczynionej uwagi na temat umiejscowienia problematyki rozdziału czwartego w systematyce rozprawy, ujęte w nim rozważania na temat zasad i problemów włoskiego prawa wyborczego zasługują na pozytywną ocenę, mimo ponownie nadmiernie rozbudowanego wątku historycznego. Interesująco jawi się zwłaszcza krytyka aktualnego systemu wyborczego, w zakresie w jakim neutralizuje on zalety dwuizbowości równorzędnej (s. 203 – 205).

W wyłącznie pozytywnym świetle prezentują się natomiast rozważania, poczynione przez Doktorantkę w rozdziale piątym rozprawy, poświęconym instytucji senatorów

dożywotnich. Autorka w pełni wykazała specyfikę tego rozwiązania, jego monarchiczne inklinacje (s. 200 i n.), oraz znaczenie z punktu widzenia modelu włoskiego bikameralizmu, dostrzegalne już na etapie kształtowania treści art. 59 Konstytucji w toku prac Zgromadzenia Konstytucyjnego (s. 206 – 209). Na uznanie zasługują również przemyślenia Autorki dotyczące kwestii stosowania cenzusu wieku względem senatorów pochodzących z nominacji prezydenckiej (s. 214), problemu reprezentatywności senatorów dożywotnich (s. 219) oraz propozycji reform ich statusu (s. 242 – 243), które wieńczą ów najciekawszy – w mojej ocenie - rozdział pracy. Wątpliwości wywołuje jedynie pogląd Doktorantki na temat rzeczywistego zakresu kontroli rządu względem procedury mianowania senatorów dożywotnich przez Prezydenta Republiki. Skoro ocena zasług kandydatów jest wyłączną kompetencją głowy państwa, ale dekret nominacyjny objęty jest wymogiem uzyskania kontrasygnaty premiera, to określenie go mianem dyskrecjonalnego jawi się jako zdecydowanie przesadne (s. 218).

Ostatnie dwa rozdziały pracy koncentrują się na podsumowaniu dotychczasowej ewolucji Senatu oraz postulatach zmian jego pozycji ustrojowej, zgłaszanych przede wszystkim przez przedstawicieli włoskiej sceny politycznej, w mniejszym stopniu również przez tamtejszą doktrynę. Dokonując bilansu roli i miejsca Senatu w dotychczasowych doświadczeniach ustrojowych, zarówno doby monarchii, jak i republiki, Doktorantka nie stroni od formułowania wniosków i własnych ocen. Bardziej zachowawczą postawę zajmuje natomiast względem aktualnie zgłaszanych postulatów reform, głównie ograniczając się do ich przywołania, ale nie akcentując już wyraźnie własnego stanowiska wobec omawianych propozycji. Powyższa uwaga nie stanowi zarzutu wobec Autorki – jest raczej stwierdzeniem zjawiska, nader często spotykanego w rozprawach doktorskich. Biorąc jednakże pod uwagę wysoki poziom erudycji Doktorantki, ujawniony na łamach dysertacji, a także udowodnione przez nią kompetencje merytoryczne w zakresie omawianych zagadnień, brak ów może wywołać uczucie niedosytu.

IV. Ocena strony formalnej rozprawy

Język pracy jest staranny, rozważania Doktorantki są uporządkowane, prowadzone w sposób spójny i konsekwentny. Ów porządek w zakresie metodyki dysertacji jednoznacznie dowodzi, że Autorka rzetelnie przemyślała koncepcję pracy, a następnie z konsekwencją ją realizowała. Na szczególnie wysoką ocenę zasługuje również strona redakcyjna opracowania, w którym praktycznie brak jest tzw. literówek (wyjątek – s. 64, zamiast „od referendum” jest

„of referendum”). Podkreślam to z dużą satysfakcją i uznaniem, gdyż jako recenzent w kilkunastu tzw. postępowaniach awansowych pierwszy raz spotykam się z takim pietyzmem redakcyjnym na poziomie dysertacji doktorskiej.

W pracy dostrzegalne są natomiast pewne uchybienia stylistyczne (np. s. 14 – „Gospodarka w tym czasie przeżywała na Półwyspie Apenińskim swój rozwój”; s. 16 – „budowanie na swobodzie kultu religijnego”, czy też na s. 188 – „zapełnianie mandatów kandydatami) i interpunkcyjne. Autorka padła również ofiarą swoistej mody językowej ostatnich lat, zaczerpniętej ze slangu korporacji handlowych, objawiającej się permanentnym „dedykowaniem” wszystkiego wszystkim (s. 25 - „Statut dedykował Senatowi dużą grupę swoich artykułów”). Celem ochrony polszczyzny, jako niewątpliwego dziedzictwa pokoleń przodków, warto pamiętać, że ten nadużywany obecnie czasownik ma ścisłą konotację artystyczną. W czasach obowiązywania Statutu Albertyńskiego oznaczać mógł wyłącznie poświęcenie komuś utworu literackiego lub dzieła sztuki, a nie, np. zasiłku 500 plus, błyskawicznie udzielanej, acz wysokooprocentowanej pożyczki, czy też jednostek redakcyjnych aktu prawnego.

V. Konkluzja recenzji

Wskazane wyżej nieliczne mankamenty i drobne uchybienia recenzowanej dysertacji nie wpływają w sposób zasadniczy na jej ogólną, pozytywną ocenę, zwłaszcza w odniesieniu do realizacji wyznaczonych przez Autorkę celów badawczych, odpowiedzi na postawione w pracy pytania i weryfikacji założonych hipotez.

Mając powyższe na względzie stwierdzam, że rozprawa doktorska autorstwa Pani Marii Anny Kulikowskiej, pt. *Senat Republiki Włoskiej. Powstanie, funkcjonowanie i reformy Drugiej Izby parlamentu* (Toruń 2019, ss. 353) spełnia wymogi przewidziane dla tego typu prac w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t. j.: Dz. U. z 2017 r., poz. 1789), w związku z art. 179 ust. 1 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r., poz. 1669, z 2019 r., poz. 39). Z uwagi na to wnoszę o przyjęcie recenzowanej rozprawy i dopuszczenie jej do dalszych etapów postępowania doktorskiego.

Stawomir Potyra